

que contiene es considerable y muy rica incluso teniendo en cuenta que el autor no pretende analizar exhaustivamente los temas que plantea debido a una evidente imposibilidad física. Sin embargo el libro resulta sumamente sugerente y consigue introducir al estudiante en algo tan complejo como es el análisis geográfico de un territorio y en la forma cómo ha progresado el conocimiento de la realidad española. A pesar de tratarse de un manual, la obra apunta algunas tesis sobre las distintas etapas de este conocimiento geográfico de España que han llevado a una situación actual presidida por una renovación temática, conceptual y metodológica. Esta idea, expresada al final del capítulo 7, constituye, de alguna manera, una declaración de principios que permite entender el contexto en el que se sitúa la colección iniciada por el libro que aquí se comenta.

Si la limitada extensión de *El conocimiento geográfico de España* no permite un desarrollo de las tesis que apunta el autor ni un análisis en profundidad de algunos temas, el libro podría constituir un esquema de una futura obra más amplia que no dudamos que el profesor Vilà Valentí nos ofrecerá próximamente. Su estructura, tesis centrales y el más amplio para convertirse en lo que puede ser una aportación clave para conocer cómo se ha estudiado España por parte de los geógrafos y sólo cabe esperar que pronto podamos contar con esta obra.

El libro que aquí se comenta es un instrumento muy útil para la enseñanza de la geografía de España y su aparición ha llenado un hueco que existía en los manuales destinados a estudiantes universitarios. La lectura de esta obra es fácil y una de sus virtudes es que consigue interesar y, ante todo, sugiere interrogantes y estimula al lector a profundizar en los temas que plantea,

cualidad esta última que no es frecuente en manuales de tan reducidas dimensiones. Es de destacar la claridad de la exposición, la capacidad de síntesis del autor y la utilidad de la bibliografía cuidadosamente seleccionada así como de los textos que acompañan a cada capítulo y que son uno de los mayores logros del libro. En resumen, una obra de planteamientos originales, de contenidos más ricos de lo que puede parecer a primera vista y que deja al lector con ganas de saber más sobre los temas que se proponen en ella.

Lluís Riudor Gorgas

Departament de Geografia

Universitat Autònoma de Barcelona

HICKS, David; STEINER, Miriam, eds. (1989); *Making Global Connexions. A World Studies Workbook*. Edimburg, Oliver & Boyd 1989.

El World Studies Trust, organització que impulsa el projecte d'ensenyament de les Ciències Socials «World Studies 8-13», ha publicat el seu segon text dirigit als mestres que hi participen. L'edició de l'obra ha estat coordinada per D. Hicks de l'Institute of Education de la Universitat de Londres que ha estat alhora el director nacional del projecte des de l'any 1983 fins al 1989 —i ben conegut en el món de l'ensenyament anglosaxó pels seus treballs sobre educació multicultural i per la pau— en col·laboració amb M. Steiner, de l'Urban Studies Centre de Manchester i actual co-directora del projecte.

En el prefaci del llibre es defineixen els objectius del projecte on s'inscriu l'obra, tot assenyalant-ne com a prioritaris el «desenvolupar els coneixements, les actituds i les habilitats que necessiten els joves per tal

de practicar la seva responsabilitat social en una societat multicultural i en un món interdependent». L'estructura de l'obra i el seu contingut responen bàsicament a aquest principi i consta de tres parts ben diferenciades. La primera (*Entendre els World Studies*), on s'estableixen els pressupòsits teòrics, conté tres articles: *Entendre el món*, de D. Hicks, és una aproximació al funcionament global del món actual, partint de que els conflictes produïts en el sí de la societat només poden ésser interpretats com a interaccions entre els individus i les estructures socials i que el canvi en el camp de les ciències experimentals d'un paradigma mecanicista a un paradigma holístic es veu reflectit en el camp educatiu en la necessitat d'un ensenyament global i interdependent de la realitat. El segon article, *Lliçons de l'educació política* de J. Huckle, és en realitat la presentació d'un programa per a la formació cívica i política a l'escola secundària i unes propostes aplicables a l'ensenyament primari. *Ensenyar i aprendre*, darrer article d'aquesta part, està escrit per M. Steiner i consisteix en una sèrie de reflexions sobre la pràctica docent, tant pel que fa als continguts com a la metodologia.

La segona part de l'obra (*Els principis duts a la pràctica*), és basada en exemples pràctics. Els temes escollits són tots ells d'una gran actualitat i presenten problemes que cal analitzar en una perspectiva molt global i a escala planetària. Així, *El medi forestal*, de S. Lyle, aborda la destrucció del bosc equatorial, *Perspectives aborígens* d'E. Maddern, se centra en la problemàtica dels pobladors autòctons australians, *Temes de Gènere* de Hicks & Steiner treballa aspectes per una educació no discriminatòria; K. Coulthard tracta el tema dels residus i deixalles a *El malversament de la*

riquesa» i *«Primer alimentar-se»* de C. Regan i E.K. Conroy, aborda el tema de la fam. Cada un d'aquests exemples pràctics té la mateixa estructura: una breu introducció teòrica al tema, una programació del treball a l'aula, les activitats dirigides als alumnes i un llistat de recursos complementaris per al mestre.

A la darrera part (*Tot establint connexions*) s'hi troben dos articles *Un punt de vista general de l'escola: «World Studies i la igualtat d'oportunitats* d'A. Grunsell i C. Ross i *«Temes sobre avaluació»*, que incideixen sobre la necessitat del treball en equip, la formació permanent i l'avaluació dels mètodes didàctics dels mestres.

L'obra està ben resolta pel que fa als seus objectius i és eminentment un instrument de treball, amb un excel·lent repertori de recursos (llibres d'aprofundiment sobre cada un dels temes, lectures i documentació per als alumnes, repertoris d'audiovisuals i adresses d'organitzacions on demanar informació...) El treball s'inscriu en una línia pedagògica renovadora i representa un esforç interessant que mostra la necessitat d'un treball interdisciplinari en ciències socials i alhora planteja temes realment actuals a l'escola. La geografia, la història, l'economia, l'antropologia i altres ciències són interpretades com a elements d'una educació integral de l'individu i no com a simples temaris enciclopèdics que, molt rarament, es converteixen en aprenentatges significatius. És en aquest sentit que el llibre pot estimular a plantejar un ensenyament de les ciències socials més atent als grans problemes que presenta el món dels nois i noies de les darreries del segle XX.

Maria Villanueva

Departament de Geografia,
Universitat Autònoma de Barcelona